

www.ketab.ir

روش‌شناسی فلسفی ایمره لاکاتوش

سرشناسه	: محمدی، رضا، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: روش‌شناسی فلسفی اثر لاکاتوش / علیرضا محمدی.
مشخصات نشر	: تهران: تمدن، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۲۶۹ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۳۱۰-۷۴-۱-۲۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: لاکاتوش، آپمیری
موضوع	: Imre Lakatos,
موضوع	: علوم -- فلسفه
موضوع	: Philosophy -- Science
موضوع	: روش‌شناسی
موضوع	: Methodology
موضوع	: علوم -- روش‌شناسی
موضوع	: Methodology -- Science
موضوع	: ریاضیات -- فلسفه
موضوع	: Philosophy -- Mathematics
رده‌بندی کنگره	: Q۱۷۵
رده‌بندی دیویی	: ۵۰۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۸۶۱۴۴۵

علیرضا محمدی

روش‌شناسی فلسفی ایمره لاکاتوش

چاپ اول: ۱۳۹۸

شمارگان: ۳۳۰ نسخه

چاپ: مهارت

لیتوگرافی: باختر

قلم: رقی

د فحه: ۱۱۱؛ ا نمد: علپور

شابک: ۱-۷۴-۶۲۰۰-۶۲۲-۹۷۸

حق چاپ محفوظ است

انتشارات
نشدن علم

تهران - خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین

خیابان شهدای ژاندارمری - بن‌بست گرانفر - پلاک ۴

تلفن: ۰۲۱ - ۶۶۴۱۲۳۵۸

Www.elmpub.com

info@elmpub.com

nashreelm

فهرست مطالب

پیش‌گفتار.....	۹
فصل اول: جایگاه و روش‌شناسی در مباحث فلسفه‌ی علم.....	۱۵
۱-۱- تعریف روش‌شناسی.....	۱۵
۱-۱-۱- ارکان استنتاج علمی.....	۱۷
۱-۱-۲- مدل‌ها در بحث‌های علمی.....	۲۲
۲-۱- دیدگاه‌های مختلف راجع به فلسفه‌ی علم.....	۲۵
۳-۱- دوره‌های مختلف فلسفه‌ی علم.....	۲۶
۱-۳-۱- علم‌شناسی ارسطویی.....	۲۶
۲-۳-۱- علم‌شناسی پوزیتیویستی.....	۲۸
۳-۳-۱- علم‌شناسی پوپر و لاکاتوش.....	۳۱
۴-۳-۱- ظهور مفهوم انقلاب‌های علمی با تامل کوه.....	۳۴
۴-۱- فلسفه علم پوپر.....	۳۵
فصل دوم: ایمره لاکاتوش کیست؟.....	۴۵
۱-۲- معرفی مختصر ایمره لاکاتوش.....	۴۵
۲-۲- برهان‌ها و ابطال‌ها.....	۴۷
۳-۲- منابع فکری لاکاتوش.....	۵۰
۴-۲- چرستی فلسفه‌ی ریاضی لاکاتوش.....	۵۴
۵-۲- گذر به برنامه‌های تحقیقی.....	۵۹

فصل سوم: علم از دیدگاه لاکاتوش.....	۶۳
۳-۱- تفاوت ابطال‌پذیری و ابطال‌گرایی نزد لاکاتوش.....	۶۵
۳-۲- نتایج مترتب بر قبول ابطال‌گرایی جزمی.....	۷۴
۳-۳- ابطال‌گرایی روش‌شناختی یا روش‌شناسانه.....	۷۵
۳-۴- علم و شبه‌علم نزد لاکاتوش.....	۸۵
۳-۵- پیشرفت علمی.....	۹۱
۳-۶- رشد مستمر علمی.....	۹۳
فصل چهارم: فلسفه‌ی علم لاکاتوش.....	۱۰۱
۴-۱- الگوی علم لاکاتوش.....	۱۰۱
۴-۱-۱- هسته سخت.....	۱۰۱
۴-۱-۲- کمرود محافظ.....	۱۰۲
۴-۱-۳- فونداسیون راه‌بانه.....	۱۰۲
۴-۱-۴- روش‌شناسی: نامه‌ای پژوهش علمی.....	۱۰۶
۴-۲- پایان عقلانیت: نگاه جدید به آزمایش‌های فیصله‌بخش.....	۱۳۸
۴-۳- مشکلات همراه ابطال‌گرایی از دیدگاه جیمز لیدی‌من.....	۱۴۵
۴-۳-۱- تبیین علم نزد پوپر و تفاوت آن لاکاتوش.....	۱۵۵
۴-۳-۲- لاکاتوش: تجدید نظرطلبی در پوپر.....	۱۶۰
۴-۴- اهداف لاکاتوش در به کار بردن مدل.....	۱۶۷
۴-۵- وابستگی فکری لاکاتوش به هگل و چگونه؟ شناسایی استدلالات ریاضی بر اساس آن.....	۱۷۲
۴-۶- فرمالیسم (صوری‌سازی) و نظر لاکاتوش با رویکردی رایج به آن.....	۱۷۷
۴-۷- برهان‌ها و ابطال‌ها.....	۱۸۵
۴-۸- برنامه‌های تحقیقی.....	۱۸۶
۴-۹- نظریه‌ی شبه‌علمی.....	۱۹۰
۴-۱۰- فلسفه‌ی ریاضیات ایمره لاکاتوش.....	۱۹۱

- ۴-۱۱- زمينه‌ی فلسفه‌ی رياضيات لاکاتوش ۱۹۲
- ۴-۱۲- انواع علوم قیاسی ۱۹۴
- ۴-۱۳- نقص معرفت‌شناسی‌های اقلیدسی ۱۹۷
- ۴-۱۴- تلفیق بین فلسفه و تاریخ رياضيات ۱۹۹
- ۴-۱۵- راه‌یابانه‌ها در برهان‌ها و ابطال‌ها ۲۰۴
- فصل پنجم: روش‌شناسی لاکاتوش ۲۰۷
- ۵-۱- نقش تاریخ در فلسفه‌ی علم ۲۰۷
- ۵-۲- بین تاریخ درونی و بیرونی و تمایز میان آنها از نظر لاکاتوش ۲۱۲
- ۵-۳- نقش روش در «یابانه» در حل مسائل ۲۱۵
- ۵-۴- روش‌شناسی برنامه‌ی پژوهشی علمی ۲۱۸
- ۵-۵- قانون موضوعی فانیس نزد لاکاتوش ۲۲۷
- ۵-۶- روش‌شناسی تاریخ، لاکاتوش در برابر روش‌شناسی پوپر ۲۲۸
- فصل ششم: نقاط قوت و ضعف لاکاتوش از نظر اندیشمندان ۲۳۳
- ۶-۱- پل فایرabend ۲۳۳
- ۶-۲- ویلیام برکسون ۲۳۸
- ۶-۳- ژان د'آمر ۲۴۱
- ۶-۴- نظر الکساندر برد راجع به ایمره لاکاتوش ۲۴۵
- ۶-۵- توماس نیکلز ۲۵۳
- ۶-۶- نتیجه‌گیری و پیشنهادات ۲۶۰
- منابع فارسی ۲۶۵
- منابع انگلیسی ۲۶۷

پیش گفتار

روشن‌فکری، در مباحث مهم فلسفه‌ی علم محسوب می‌شود. روش‌شناسی، می‌تواند در تاریخ و فلسفه‌ی علم مورد استفاده قرار گیرد؛ این نظریه، می‌تواند تبیین مناسبی از روند شکل‌گیری علوم مختلف و عوامل تاثیرگذار آن ارائه دهد. فلسفه‌ی علم لاکاتوش با فرضی عمیق و ساده آغاز می‌شود، که عبارت است از اینکه معرفت و شناخت وجود ندارد، بلکه رشد معرفت و شناخت وجود دارد.

او می‌کوشد تا به طور سیستماتیک مشخص کند که چرا این مقدمه صادق است. او فرض می‌کند که یک برنامه‌ی تحقیقی، در ناهنجاری‌ها شنا می‌کند. همه‌ی نظریه‌های مطرح شده کتاب هستند، با این وجود برخی از آنها کاربردی هستند؛ زیرا هم نتایج نظریه‌های قدیمی را دارا هستند و هم پیش‌بینی‌های جدیدی را انجام می‌دهند.

پوپر، الگویی از بازسازی عقلانی ارائه داده که طبق آن سیر پیشرفت‌های علمی عبارت است از: رشته‌ای از حدس‌ها و تلاش در جهت ابطال آنها. لاکاتوش این طرح را تکمیل نمود و تأکید داشت که واحد اساسی برای ارزشیابی باید برنامه‌ی تحقیقاتی باشد نه خود نظریه به طور جدا و منفرد. استخوان‌بندی هر برنامه، شامل هسته‌ی سخت، کمربند

محافظ و قواعد راهیابانه‌ای است که مدافعان آن برنامه‌ی پژوهشی، ابراز می‌کنند. یک برنامه‌ی تحقیقی، تا زمانی پیشرو است که رشد نظریه‌ای و تجربی آن همسو باشد؛ در صورتی که واقعیات جدید را با موفقیت پیش‌بینی کند، اما راکد و بی‌رونق باشد، رشد نظری آن از رشد تجربی‌اش عقب افتاده است.

لاکاتوش، از هر دو حوزه‌ی بیرونی و درونی تاریخ علم، متأثر است؛ از تاریخ درونی علم را از تاریخ بیرونی آن تفکیک می‌کند. تاریخ درون علم، منظم است بر آن دسته از تحولات که می‌توان آنها را با استفاده از موازین و معیارهای عقلانیت علمی بازسازی کرد. به تعبیر دیگر، لاکاتوش بازسازی عقلانیت تاریخ علم را تاریخ درونی علم می‌نامد و در مقابل، تاریخ بیرونی علم شامل دوره‌هایی از تاریخ است که تابع بازسازی عقلانی نیستند. از نظر وی تاریخ درون همچون تاریخ عقلانی تعریف می‌شود و تاریخ بیرونی همچون تاریخ اجتماعی.

در فلسفه‌ی ریاضیات، لاکاتوش تأثیر از نقادان جدی مکتب صورت‌گرایی به شمار می‌رود؛ وی به جای ریاضیات صوری آکسیوماتیک، بر قاعده‌ی راهیابانه روندهای تاریخی ساختن نظریه و مفاهیم تأکید می‌کند. لاکاتوش در فلسفه‌ی ریاضیات از سه اندیشمند تأثیر گرفته است: نظریه ابطال‌گرایانه‌ی پوپر، راهیابانه‌های جورج بایا و دیالکتیک هگل.

فلسفه‌ی علم، رشته‌ای نسبتاً نوپا به شمار می‌آید. در واقع، این رشته حیات خود را از زمانی آغاز کرد که نخستین متفکران به طرح پرسش‌هایی پیرامون ویژگی تفسیرهای شایسته و در خور علمی و شیوه‌های ارزشیابی آن اقدام کردند.

در قرن حاضر، این رشته به صورت یکی از پرتحرک‌ترین و بارورترین رشته‌های تحصیلی در دانشگاه‌های معتبر جهان درآمد است و بررسی و تحقیق درباره‌ی آن، به گونه‌ای جدی و مستمر در حلقه‌ها و حوزه‌های علمی گوناگون پی گرفته می‌شود.

فلسفه‌ی علم، به تازگی (حدود دو دهه) در ایران به صورت آکادمیک و دانشگاهی تدریس می‌شود و گروه‌های متعدد فکری و فلسفی، سعی بر رشد و گسترش آن داشته‌اند؛ هر چند که پاسخ در خوری به نیازهای اجتماعی ما در مورد این گونه رشته‌ها داده نشده است و هنوز تا فراگیر شدن این رشته علمی در جامعه، راه درازی را در پیش داریم.

امروزه یکی از مسائلی جدی در آموزش دانشگاهی در کشور ما، عدم آشنایی - هر چند منحصراً دانشجویان در گروه‌های مختلف علمی با تاریخ و فلسفه‌ی علم می‌باشد. آشنایی با سیر تحول و تطور یک رشته‌ی علمی و چگونگی از قوه به فعل درآمدن آن و چالش‌هایی که تا رسیدن به مرحله‌ی کنونی داشته است، می‌تواند به دانشجو افق جدیدی ببخشد و او را از یک ماشین مکانیکی به انسانی تحلیل‌گر تبدیل نماید که به جای منفعل بودن در برابر اجتماع و آینده‌ی پیش رو، نقش‌ی فعال و تأثیرگذار داشته باشد.

یکی از کارهای مهمی که در معرفی رشته‌ای همچون فلسفه‌ی علم، مفید و مؤثر واقع می‌شود، معرفی جریان‌ها و شخصیت‌های تأثیرگذار در این رشته می‌باشد. از جمله کسانی که می‌توان او را از تأثیرگذارترین افراد در این حوزه دانست، ایمره لاکاتوش، فیلسوف علم مجاری می‌باشد. در کشور ما به دلایل مختلف، بسیاری از فیلسوفان علم در سایه کارل پوپر قرار داشته‌اند و تاکنون مجال کمتری برای معرفی فیلسوفان علم

قبل و بعد از او به دست آمده است. لاکاتوش، از شاگردان پوپر محسوب می‌شود و با کمک فلسفه‌ی علم او، به فلسفه‌ی علم جدیدی دست یافته است که به جرح و تعدیل و اصلاح فلسفه‌ی علم فیلسوف اتریشی و رشد و گسترش آن در چهارچوبی جدید می‌پردازد.

- روش تحقیق

نوع روش تحقیق در پژوهش حاضر، توصیفی-تحلیلی است و روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای می‌باشد که به صورت نوشتاری و الکترونیک می‌باشد. استفاده قرار می‌گیرد. ابزار گردآوری اطلاعات، فیش‌برداری و یادداشت می‌باشد و روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها به صورت نظری و مفهومی و انتقادی است.

- ترتیب فصل‌های رساله حاضر به شرح زیر می‌باشد:

در فصل اول، روش‌شناسی و مباهات فلسفه‌ی علم مورد بحث قرار می‌گیرد. در این فصل دیدگاه‌های مختلف راجع به فلسفه‌ی علم، دوره‌های مختلف فلسفه‌ی علم، فلسفه‌ی علم ارسطویی، فلسفه‌ی علم پوزیتیویستی، انقلاب‌های علمی و فلسفه‌ی علم پوپر به عنوان استاد و پیش‌درآمد فلسفه‌ی علم لاکاتوش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در فصل دوم، به معرفی ایمره لاکاتوش پرداخته و شرح مختصری از زندگی و عقاید او بیان می‌شود.

در فصل سوم، دیدگاه لاکاتوش راجع به علم بیان می‌شود و تفاوت‌هایی بین علم و سایر حوزه‌های معرفت بشری مطرح می‌شود. همچنین به تفاوت ابطال‌گرایی و ابطال‌پذیری از نگاه لاکاتوش می‌پردازد.

در فصل چهارم، فلسفه‌ی علم لاکاتوش بیان می‌شود؛ در ابتدا توضیح مختصری از الگوی علم لاکاتوش، هسته سخت، کمربند محافظ و قواعد

راهیابانه داده می‌شود و سپس در توضیح نسبتاً مفصلی با عنوان روش‌شناسی برنامه‌های پژوهش علمی، مفاهیم گفته شده از سوی لاکاتوش مورد بررسی قرار می‌گیرد. همچنین در این فصل، فلسفه ریاضیات لاکاتوش بررسی می‌شود که منبعث از افکار پوپر، هگل و پولیا است.

فصل پنجم، روش‌شناسی لاکاتوش را مورد بحث قرار می‌دهد. این فصل، شامل بخش‌های نقش تاریخ در فلسفه‌ی علم، تبیین تاریخ درونی و بیرونی و تأیید میان آنها از نظر لاکاتوش، نظر لاکاتوش در رابطه با ابطال‌گرایی، نقش رویکرد راهیابانه مبتنی بر حدس صائب در حل مسائل و روش‌شناسی برنامه‌های تحقیقی-تاریخی می‌شود.

در فصل ششم، طریقات اندیشمندانی چون پل فایرابند، ویلیام برکسون، ژان د'آمرال، آلفرد نورد و توماس نیکلز مطرح می‌شود و نقاط قوت و ضعف لاکاتوش از نگاه آنها بررسی می‌شود.